

2017

Quins són els obstacles que impedeixen l'ús del català a la justícia?

**PLATA
FORMA
PER LA
LLENGUA**

L'ONG del català

Títol: Quins són els obstacles que impedeixen l'ús del català a la justícia?

Barcelona. Març 2017

© Plataforma per la Llengua

Plataforma per la Llengua

C/ Sant Honorat 7, principal 1a

08002 Barcelona

Tel. 93 321 18 03

www.plataforma-llengua.cat

L'Administració de Justícia és un dels àmbits on l'ús del català és precari i gairebé inexistent. En aquest informe analitzarem per què després de força iniciatives, diversos programes, moltes estratègies i molts recursos dedicats a capgirar aquesta situació ens trobem encara en un punt que podem anomenar de "desert lingüístic" del català en aquest sector.

Quins són els principals motius que el català es trobi avui en una situació tan crítica, pràcticament invisible?

01 - Procedència forana dels funcionaris. Els requisits lingüístics del personal de Justícia

En aquest sector professional trobem sovint que el personal és de procedència forana i que ningú no els ha exigut el català per poder exercir.

L'estructura estatal dels cossos de funcionaris ha permès que arribi als jutjats dels territoris de parla catalana molt de personal de fora del domini lingüístic, que en molts casos té la intenció de marxar al seu lloc d'origen tan aviat com pugui, fet que genera molta provisionalitat. Aquesta mobilitat i provisionalitat a les oficines judicials afecta la llengua: en molts casos es produeixen canvis d'orientació lingüística en les oficines judicials per l'entrada de nous funcionaris, i es deixa de treballar en català. A més, a Catalunya històricament no ha existit una tradició opositora i això també dificulta el procés de normalització lingüística a les oficines judicials.

Els jutges, els magistrats, els fiscals i els lletrats de l'Estat i personal funcionari de l'Estat estan obligats a saber castellà però no pas català. El català, tal com estableix la Llei 6/1985 del Poder Judicial i el Reglament 2/2011 de la carrera judicial, només pot ser un mèrit a tenir en compte, però no pas un requisit, i sempre es troba restringit als territoris on és llengua pròpia i oficial. En alguns casos, com el del personal funcionari al servei de l'Administració de Justícia (article 483 de la Llei 6/1981), s'insisteix que el català en cap cas pot ser eliminadori, sinó que és sempre opcional. El Reial decret 1451/2005 sobre provisió de places del personal funcionari al servei de l'Administració de Justícia també restringeix a mèrit el coneixement del català, fins i tot on és llengua pròpia, mentre que el castellà és un requisit arreu de l'Estat.

Així mateix passa en el cos dels Lletrats de l'Estat, pel Reial decret 1608/2005, o en el cos de metges forenses, pel Reial decret 296/1996. També per als fiscals el català només pot ser un mèrit i només allà on té caràcter oficial (Llei 50/1981, de l'Estatut Orgànic del Ministeri Fiscal). Al Reial decret 634/2014 de substitucions de la carrera fiscal, a l'article 13, també s'insisteix en el caràcter restrictiu del mèrit, que només és vàlid on el català és reconegut oficialment. Les diverses disposicions estatals insisteixen en el caràcter obligatori del castellà i l'optatiu, com a màxim com a mèrit, del català en tot allò que depèn de l'Administració general de l'Estat, encara que la feina s'exerceixi on el català és propi i oficial. L'article 102 de l'Estatut de Catalunya preveia que el català fos tan obligatori de conèixer com el castellà per exercir a Catalunya, però la sentència del Tribunal Constitucional el va reinterpretar de manera que la seva aplicació quedava subjecta a la modificació de la Llei del Poder Judicial. Aquesta llei s'ha modificat posteriorment diverses vegades, però mai no amb la

intenció d'adaptar-la a l'Estatut. D'altra banda, els coneixements de català que es comptabilitzen com a mèrit sovint no garanteixen un coneixement adequat per a la feina que es desenvolupa. El Parlament de Catalunya ha presentat nombroses proposicions al govern espanyol per equiparar els requisits del català i del castellà en l'àmbit de Catalunya, però mai no han estat ateses. El 2016, al mes d'octubre, es va presentar una nova iniciativa legislativa per modificar l'article 231 de la LOPJ i poder exigir que el català fos requisit per exercir als territoris on és llengua oficial, d'acord amb les recomanacions del Consell d'Europa (gener 2016), però el fet de no comptar amb el suport del PP i del PSOE ha acabat amb aquest intent de modificació i, per tant, amb la possibilitat d'exigir el requisit lingüístic dels funcionaris que vénen a treballar a Catalunya.

El castellà és també l'única llengua amb caràcter de requisit per obtenir els títols professionals d'advocat i de procurador de tribunals, arreu del territori espanyol (així se sobreentén i s'interpreta de la Llei 30/2006, el Reial decret 775/2011 i l'Ordre PRE/1743/2016, de 27 d'octubre, per la qual es convoca la prova d'avaluació d'aptitud professional per a l'exercici de la professió d'advocat el 2017). El català, en canvi, no és ni un requisit per exercir ni una opció en els mecanismes d'obtenció del títol.

02 - La llengua dels procediments judicials

Pel que fa als processos judicials, la regulació del règim lingüístic s'estableix a l'article 231 de la Llei orgànica del poder judicial, que fa un tractament diferenciat del català, com també es fa en l'àmbit del règim jurídic de les administracions. La redacció actual comporta que la llengua per defecte de les actuacions judicials sigui el castellà, provisió que menysté el principi d'igualtat de les dues llengües oficials. El català, per aquest article, és d'ús merament potestatiu per part del funcionariat mentre cap part n'al·legui indefensió. Els jutges, els magistrats, els fiscals, els lletrats de l'Estat i la resta de funcionaris de jutjats i tribunals fan servir el castellà (article 231). El català no és llengua per defecte, només està permès on és llengua pròpia i oficial reconeguda. Si es fa servir el català, cal realitzar d'ofici la traducció quan els documents tinguin efecte fora de la jurisdicció dels òrgans judicials de la comunitat autònoma en qüestió. El fet que aquesta documentació s'hagi de traduir al castellà inhibeix els agents jurídics de fer ús del català.

Això contrasta amb el conveni signat entre el Reino de España i la República portuguesa relatiu a la cooperació judicial en matèria penal i civil (Madrid, 19 de novembre de 1997), on s'acorda que «les sol·licituds i documents relatius a l'auxili judicial internacional en matèria penal i civil, transmesos entre el Ministeris d'Assumptes Exteriors i de Justícia, així com les autoritats judicials, podran estar redactats en l'idioma de l'Estat requeridor, per la qual cosa ambdues parts renuncien a fer ús de les reserves que haguessin formulat en els Tractats multilaterals dels quals siguin parts». La primacia del castellà queda reforçada per la facultat de tria lingüística del personal judicial. El jutge sempre pot demanar la traducció d'un document al castellà, encara que l'hagi elaborat l'Administració de Justícia. En canvi si l'original és en castellà, el jutge no pot demanar-ne la traducció al català. Això sí que es podia fer fins a l'any 1994 dins de les comunitats autònomes de llengua pròpia i oficial catalana,

però la reforma del Poder Judicial (Llei orgànica 16/1994) va consolidar aquest privilegi únicament per al castellà, extensiu arreu del territori.

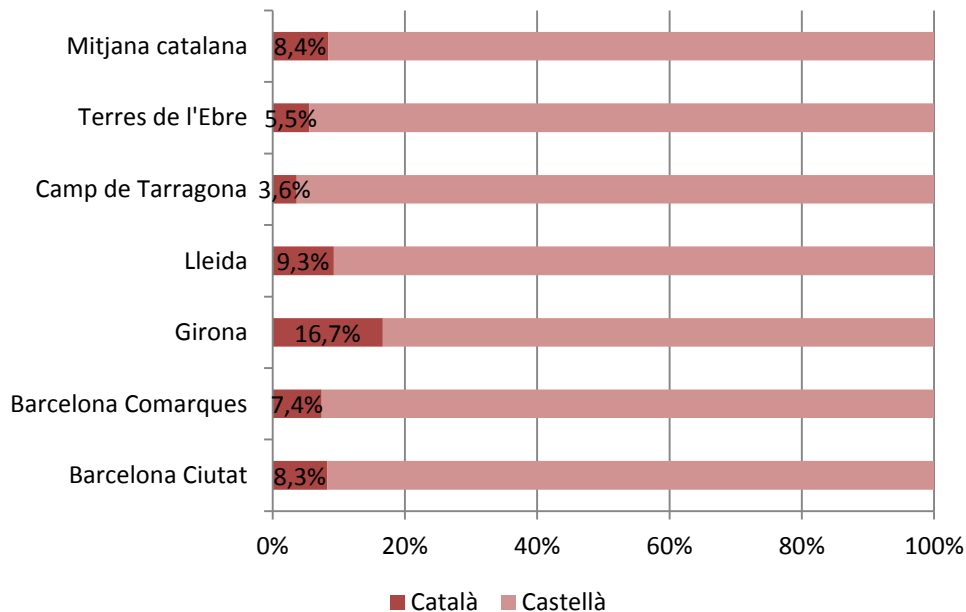
L'any 2006 l'Associació de Juristes en Defensa de la Llengua Pròpia va iniciar una campanya per la qual els advocats sol·licitaven per escrit que els procediments que iniciaven es tramitessin en llengua catalana. Aquesta campanya es va traslladar al Conseller de Justícia de la Generalitat de Catalunya. Actualment, per acord de govern de l'any 2014, els lletrats i lletrades de la Generalitat de Catalunya demanen en els seus escrits que els procediments es duguin a terme en català. Malauradament, tot i demanar-ho per escrit, en la majoria dels casos els jutges no contesten i fan cas omís d'aquestes peticions.

El desembre de l'any 2016 el Departament de Justícia i el Consell de l'Advocacia Catalana van acordar com a mesura per potenciar l'ús de la llengua en els procediments, el pagament d'una quantitat addicional per actuació als advocats del torn d'ofici que presentessin els seus escrits en català. Es tracta d'una prova pilot que es desplegarà el 2017, en el marc d'un acord que la Generalitat signarà amb el Consell de l'Advocacia Catalana per impulsar l'ús de la llengua. A aquesta prova pilot s'hi podran acollir voluntàriament tots els advocats que presentin serveis d'assistència jurídica gratuïta a Catalunya. L'objectiu és incrementar la presència de la llengua catalana en les demandes, recursos, apel·lacions i notificacions judicials.

A les oficines judicials són els jutges o lletrats de l'Estat que determinen la llengua que s'ha d'utilitzar a la seva oficina. D'aquesta manera, la llengua emprada a l'oficina respon únicament a la voluntat del personal que hi treballa, i no a la del ciutadà que s'hi adreça. En general, a Espanya, a diferència de països multilingües semblants, no són els ciutadans qui trien la llengua d'entre les pròpies de l'Estat i és el jutge qui s'hi ha d'emmotllar, sinó que és el jutge qui escull la llengua. A més, com que la llei determina que per defecte la llengua d'ús és el castellà, aquest idioma té una preeminència clara.

A l'Administració de Justícia s'ha creat una inèrcia, difícil de trencar, per la qual tots els operadors tenen consciència que en la tasca professional han d'actuar en castellà. Aquesta situació crea un cercle viciós: la imposició del castellà fa que hi hagi poca demanda d'ús del català entre els professionals del dret i que, en efecte, el funcionariat judicial no vegi l'ús d'aquest idioma com una necessitat.

Proporció de sentències als jutjats catalans segons la llengua, any 2015

Font: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia

03 - Els drets del ciutadà quan s'adreça a la justícia

El ciutadà, si s'expressa en castellà, no té cap restricció i gaudeix de tots els drets i possibilitats arreu del territori espanyol. En canvi el català sí que està clarament restringit. Més enllà de les provisions que es deriven del dret de defensa de l'acusat, la llengua catalana només es pot fer servir allà on és llengua pròpia i oficial –amb l'excepció de l'Aragó, en què una llei autonòmica garanteix poder fer servir el català (i rebre resposta en aquesta llengua) amb el Tribunal Superior de Justícia de l'Aragó. Les alegacions, orals o escrites, en llengua catalana- només es poden fer davant dels òrgans judicials radicats a la comunitat autònoma, i no pas davant dels òrgans centrals que representen tot l'Estat. Però a més, el català té altres restriccions. No hi ha cap garantia que la transcripció de les declaracions dels testimonis o dels acusats es faci en català, ni tan sols on és llengua pròpia i oficial i malgrat que les declaracions hi hagin estat fetes. En canvi, en castellà sí que en té garanties. A més, ni acusats, ni advocats, ni testimonis no tenen dret d'expressar-se en català directament al jutge sense intèrpret. Això bàsicament significa que el ciutadà o l'advocat catalanoparlant no gaudeix del dret de ser entès directament pels jutges o funcionaris en la seva llengua, mentre que si és castellanoparlant sí que el té. La legislació bàsica de la Llei d'enjudiciament criminal, modificada unes quantes vegades, fa totes les suposicions a favor del castellà i suposa que per defecte el procés es farà en castellà.

Els darrers canvis de la legislació en la línia de les recomanacions que va fer el Consell de Ministres del Consell d'Europa, no han suposat grans canvis de tendència.

L'Estat ha reformulat el marc jurídic per donar preferència al castellà. Durant el 2015, s'han aprovat la *Ley Orgánica 13/2015, de 5 de octubre* i la *Ley Orgánica 5/2015, de 27 de abril*, que modifiquen la Llei d'enjudiciament criminal en la línia del dret d'assistència a les víctimes, i allà on es feia referència al dret de traducció quan no s'entengui el castellà, ara es fa referència al dret de traducció quan no s'entengui el castellà o la llengua oficial en què es desenvolupi l'actuació. Tot i això, aquesta modificació, que normalitza l'ús de llengües diferents del castellà als tribunals pel que fa a les víctimes, no preveu drets lingüístics equitatius per als testimonis, que continuen tenint dret d'interpretació només quan no entenguin el castellà. Tampoc fa la modificació que més han reclamat els experts del Consell d'Europa, ja que no elimina la desigualtat legal que suposa que en les actuacions judicials on s'expressi més d'una opció lingüística, estigui previst que les actuacions es desenvolupin en castellà.

04 - Material de treball en castellà

El material de treball dels operadors jurídics (manuals, codis anotats, legislació, etc.) estan redactats en la seva gran majoria en llengua castellana. La legislació estatal, comunitària i internacional publicada o ratificada per l'Estat espanyol abans de l'any 1998 no existeix en català. La posterior només existeix en una petita part i no se n'actualitzen els canvis ni se'n publiquen versions consolidades (amb les modificacions incorporades) en català. Les lleis que es publiquen al BOE es tradueixen a la versió en català amb molt de retard, de vegades de sis mesos. Això origina un gran greuge comparatiu entre comunitats lingüístiques i posa traves al funcionament del català per part de jutges, fiscals i lletrats en general. Mentre que el castellà té la pràctica garantia de l'Estat en l'edició de materials i la llei que en garanteix tota la legislació, el català no.

Aquest material, que és el que s'utilitza ja a les universitats i posteriorment en l'àmbit professional, fa que el jurista s'habitui a treballar amb terminologia jurídica en castellà. El fet que el material de treball i la formació es rebí majoritàriament en castellà té com a conseqüència que els estudiants i futurs professionals s'habituin a usar la terminologia en castellà.

Els màsters d'accés a l'advocacia són en castellà i català, però fins i tot les classes en català utilitzen les lleis i terminologia en castellà. Fet que incrementa la familiarització amb la terminologia i materials en castellà. Com a conseqüència d'aquesta desigualtat en la presència de les llengües, a l'hora de fer l'examen de l'accés a la professió, que és en la modalitat tipus test, moltes de les persones que s'examinen prefereixen fer-ho en castellà perquè dominen més el llenguatge i la terminologia.

Els exàmens d'accés a la professió es poden realitzar en castellà o en català, d'acord amb el conveni que va signar el Ministeri de Justícia i el Departament de Justícia el 15 de setembre de 2016. En aquest conveni, es va decidir que els exàmens es traduirien en català, despesa que corre a càrrec de la Generalitat de Catalunya. Malgrat aquest acord, són poques les persones que fan la prova en català pels motius que hem explicat anteriorment i, també, perquè el lliurament és per defecte en castellà. Mentre es fa el lliurament dels exàmens en castellà, s'ofereix la versió en català i qui la vulgui

l'ha de sol·licitar expressament, fet que en desincentiva l'ús per part de les persones que tenen aptitud i preferència similar per respondre en una llengua o en l'altra.

La Plataforma per la Llengua ha tingut coneixement que en la darrera prova d'accés a la professió de l'advocacia, realitzada dissabte 25 de febrer de 2017, la versió en català tenia errades de numeració. Aquest fet, combinat amb el fet de l'única llengua en què s'actualitzen les lleis al BOE, amb la presència massiva del castellà en la formació, amb el fet que no s'ofereixi la versió catalana de l'examen en igualtat i amb la incertesa sobre si es podria celebrar l'examen a darrera hora, posa en dubte la condició de cooficial del català en aquest àmbit professional.

05 - La llengua de la justícia en les institucions centrals i superiors

Atès que el castellà es defineix com la llengua de la justícia per la Llei orgànica 6/1985 del Poder Judicial, és l'única llengua de funcionament dels òrgans centrals de justícia. Aquest òrgans requereixen traduccions al castellà quan vénen documents d'autonomies que poden fer servir el català (el català sempre és optatiu). En canvi els documents en castellà no requereixen traducció al català quan surten de l'autonomia cap a les institucions centrals de justícia. Institucions emblemàtiques com el Tribunal Suprem, el Consell General del Poder Judicial, l'Audiència Nacional i el Tribunal Superior de Justícia funcionen només en castellà, fins i tot en coses com les sentències. En la política comparada aquestes institucions haurien de ser neutres amb la llengua i fer sentències en diverses llengües d'acord, per exemple, amb les parts afectades. Però en aquest cas no hi ha una adequació a la llengua de les parts, sinó que són les parts que cal que s'adaptin a les exigències de l'Administració i els adrecin sempre una versió en castellà; mentre que l'Administració emetrà les sentències també sempre en castellà.

Aquestes institucions no tenen ni tan sols un nom oficial en català. En el cas dels tribunals regionals situats en indrets de llengua pròpia catalana, les sentències també són majoritàriament en castellà. Aquest és el cas del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya. En el cas dels tribunals superiors de justícia de les Illes Balears (TSJIB) i del País Valencià (TSJCV) l'ús del català és testimonial.

06 - Tribunal Constitucional

Tot i que és el principal òrgan de representació dels drets fonamentals de tots els ciutadans, el Tribunal Constitucional funciona exclusivament en castellà. La Llei orgànica 2/1979 del Tribunal Constitucional ja remet, en el seu article 8, a les altres lleis judicials sobre la llengua, lleis que estableixen un privilegi per al castellà. A la pràctica, l'ús del català és absent malgrat els centenars i centenars de sentències fetes, totes en castellà. Les sentències no s'adapten a la llengua de qui les presenta, entre més coses perquè cal presentar-les en castellà. Però encara sabent-ho o havent-hi una doble versió optativa en català, la resposta es decanta sempre pel castellà. Fins i tot les notes de premsa elaborades pel Tribunal Constitucional són només en castellà. El català no és ni tan sols visible en el web d'aquesta institució, que té una versió en català molt mancada de continguts i que no s'enllaça des de la versió en

castellà, tot i que curiosament (o no), sí que té enllaçades i visibles versions en anglès i francès.

07 - L'Escola Judicial

No és possible de fer la formació jurídica en català, ni tan sols a Barcelona, on hi ha una de les seus de l'Escola Judicial amb la formació bàsica. No hi ha dues línies, una en castellà i l'altra en català, ni a Madrid ni a Barcelona. Tampoc no hi ha una formació mixta en diverses llengües o una de territorialitzada. Sigui on sigui la formació, tot l'ensenyament bàsic és exclusivament en castellà. El català només és una opció fora de les assignatures obligatòries. Mentre que el castellà és una obligació i és llengua d'estat, el català només és una particularitat a promoure d'àmbit autonòmic i restringit, tal com estableix el Reglament 2/1995 de l'Escola Judicial. El nom oficial de la institució, *Escuela Judicial Española*, també és en castellà i prou.

08 - Els acords i relacions judicials en el marc internacional

El castellà actua com a única llengua representativa i vàlida de l'Estat en les relacions judicials, en la transmissió de documents o d'informació o un altre tipus de processos judicials en el marc internacional de representació de l'Estat. En cap cas es té en compte el català, ni com a opció per trametre informació ni com a mitjà per a les relacions internacionals. Per posar un exemple, la Llei 23/2014 de reconeixement mutu de resolucions penals a la Unió Europea ignora el català i no en permet l'ús en cap cas. Els models de formularis i certificats que s'adrecen a Espanya cal fer-los en castellà. A l'article 17 s'arriba a dir que quan el certificat d'un altre país no vingui en castellà «se devolverá inmediatamente» a l'autoritat judicial de l'Estat emissor perquè el tradueixi, llevat que existeixi un conveni signat pel qual s'accepti una altra llengua. Aquest seria el cas del conveni entre Espanya i Portugal del 19 de novembre del 1997, pel qual el portuguès pot ser acceptat en la documentació rebuda en matèria penal i civil internacional. Això vol dir que l'Administració de justícia espanyola està obligada a acceptar un document en portuguès i, alhora, a rebutjar-ne un en català. Per posar un altre exemple, el Reial decret 936/2001 sobre l'exercici d'advocat a Espanya amb títol professional d'un estat de la Unió Europea obliga a presentar tota la documentació en castellà i no s'admet en cap cas en català. Més enllà de la Unió Europea, els acords amb altres països també preveuen l'obligació de presentació i funcionament de documents a Espanya exclusivament en castellà. Això passa en tots els acords. Per posar un exemple el cas dels acords amb la Xina i Hong Kong, signats el 15 de novembre de 2012, per al trasllat de persones condemnades o en assistència judicial en matèria penal, Espanya només admet les actuacions, sol·licituds d'assistència o documents tramesos en castellà des de la Xina i Hong Kong, però no pas en català ni en cap altra llengua.

Conclusions

El Consell d'Europa va concloure el gener de 2016 unes recomanacions a l'Estat espanyol i el va reprovar perquè no està aplicant la Carta Europea de les Llengües Regionals i Minoritàries, que fa 15 anys que va ratificar. Una d'aquestes recomanacions és que «modifiqui el marc jurídic per deixar clar que les autoritats judicials penals, civils i administratives a les comunitats autònomes puguin dur a terme els processos en les llengües cooficials, quan una part ho demani». El Consell també demana a l'Estat que «garanteixi que una proporció adequada del personal judicial» tingui «un coneixement pràctic de les llengües pertinents». Aquesta recomanació l'Estat espanyol no la complirà: recentment el Parlament espanyol ha tingut l'oportunitat de modificar l'article 231 de la LOPJ però el PP i el PSOE no ho han permès.

L'Estat espanyol no practica cap política lingüística que no sigui perpetuar la llengua castellana com a única llengua d'ús. No respecta la seva pròpia constitució (article 3) i no executa les recomanacions europees vinculades al compliment d'un tractat internacional, la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, amb què s'ha compromès i de què ha tret rèdit polític internacional en mostrar-se com un estat sensible a la seva diversitat lingüística.

El dret d'usar el català a la justícia està garantit en l'àmbit estrictament formal, cal atribuir els nivells d'ús tan baixos per part de tots els actors involucrats en la justícia a la manca de voluntat política de veure un problema real: si ets part d'un procediment judicial, tots els condicionants et continuen empenyent a fer servir el castellà. Si fas servir el castellà, mai no tindràs cap problema a la justícia espanyola, ni subtil ni explícit, ni en els territoris on el castellà és llengua pròpia ni en aquells on no ho és. En canvi, si fas servir el català pots veure't en una autèntica cursa d'obstacles. Aquesta situació provoca que només les persones més conscienciades i militants acabin fent servir el català.

Fetes aquestes constatacions, podem concloure que el català s'acosta a la mort clínica en l'àmbit judicial si no es fa una presa de consciència del problema i s'adopten polítiques decidides, no només per garantir el dret de fer servir el català sinó també per promoure'n els usos, que continuen subtilment perseguits. El català només escaparà d'aquest perill de mort si compta amb un estat propi on puguem crear i organitzar una justícia pròpia en aquesta llengua.

**P L A T A
F O R M A
P E R L A
L L E N G U A**

L'ONG del català

Plataforma per la Llengua

C/ Sant Honorat 7, principal 1a
08002 Barcelona

Tel.: 93 321 18 03
info@plataforma-llengua.cat